

Sziklavári Károly

Az első magyar női komponisták nyomában

Elek Szilviának

I.

200 éve hunyt el az első magyar zeneszerzőnő?

Koháry Mária grófnő volt az első magyar zeneszerzőnő, akitől kompozíció maradt ránk. Az viszont, hogy a népes család Mária nevet viselő tagjai közül valójában ki is lehetett ő, máig sem tisztázott kérdés. Személyéről és egyetlen föllelhető alkotásáról így tájékoztat az 1965. évi *Zenei lexikon*¹:

Koháry Mária grófnő (gr. Forgách Ignácné) —
*1769?, †?. — Kéttételes E-dúr zgszonátájának
kézirátát (1770—80 k., Wagenseil és a fiatal
Haydn stílusában) a bécsi GdMf könyvtára őrzi.
~ M. nyilván rokona ~ Jánosnak, aki e korban
(1770—72) a bécsi francia színház ig. volt. Vö.:
J. Witzenez: Le théâtre français de Vienne,
Szeged 1932.

Ezzel szemben többszörös képtelenséget olvashatunk a magyar nyelvű *wikipedia* elektronikus felületen:² „*Csábrági és szitnyai herceg Koháry Mária Antónia Gabriella (Buda, 1797. július 2. – Bécs, 1862. szeptember 25.) a nemes Koháry család tagja, II. Ferdinánd portugál király édesanyja, az első magyar zeneszerzőnő*”. – Egyrészt: komponálhat-e bárki is a születése előtt (ráadásul még kéziratot is hátrahagyva)? Másrészt: hogyan is tekinthetnénk egy 1797-ben született hölgyre úgy, mint *az első magyar zeneszerzőnőre*, amikor több, szintén a szépnemhez tartozó, nála idősebb hazai pályatársáról is tudunk?³ Továbbá: nincs nyoma, hogy a fent említett Koháry Mária Antónia Gabriella egyáltalán komponált volna. S ugyanúgy az 1797-ben született családtagnak tulajdonítja a *Zenei lexikon* szócikkében tárgyalt *E-dúr szonátát* a bécsi Gesellschaft der

¹ Szabolcsi Bence – Tóth Aladár: *Zenei lexikon I–III*. Átdolgozott új kiadás. Főszerkesztő dr. Bartha Dénes, szerkesztő Tóth Margit. Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1965. Hasonmás közlés az Editio Musica Budapest szíves engedélyével.

² Jelen sorok írásakor (2024. március) már egy jó ideje:

https://hu.wikipedia.org/wiki/Koh%C3%A1ry_M%C3%A1ria_Ant%C3%B3nia

³ Tevékenységükről részint már a mostani dolgozat elkészülte előtt szóltak különböző írásművek. Tudomásom szerint viszont a jelen munka – korábbi változatával együtt: *Liszt magyar szemmel*, 55. szám (2024. augusztus) – az első összefoglalási kísérlet a korai magyar zeneszerzők témájában.

Musikfreunde könyvtára is,⁴ holott a kézirat külleme és tartalma félreismerhetetlenül XVIII. századi. A címlap sem zongorát, hanem csembalót nevez meg:

Sonata per il / Clavi Cembalo / Par Mademoiselle la Comtesse Marie de Koháry.

Stílusvilága alapján – ahogy az 1965. évi lexikoncikkben is helytállóan olvashatjuk – 1770–80 körülre datálható a mű, a csembaló pedig még az akkori idők jellegzetes hangszerének számított. A Koháry-szonáta billentyűs írásmódja is csembalószerű. Bizonyosra vehetjük, hogy megalkotója nem volt immár kezdő muzsikus: a folyamat koncentrált és ötletgazdag, nélkülözve azokat a fölöslegeket, amelyek a gyakorlat hiányának és az avatatlanságnak együttes szüleményei; a grófkisasszony a kor jelentős mestereitől leshette el – vagy tanulhatta el személyesen egyiküktől – a zeneszerzés fortélyait. A bécsi kézirat első kottás oldalán – a *Sonata* cím alatt – olvasható, későbbi bejegyzésű számjegy (4) a zeneszerzőnő tollából napvilágot látott további szonáták léteire utalhat.

Amennyiben tényleg a lexikoncikk írója által is feltételezett, 1769-ben született Koháry Mária komponálta a darabot, annak keletkezési idejét a grófnő házasságkötése (1783. június 8.) előttre kell tennünk (aki azután már bizonyára másképp tüntette volna föl magát a címlapon). Gyermekkorát a művészet légkörében tölthette, hiszen a lexikoncikkben említett, egy ideig Bécsben élő s maga is a művészeteknek hódoló csábrági és szitnyai gróf Koháry János (1733–1800) az édesapja volt.⁵ Neves közéleti személyiségként Koháry a bécsi színházigazgatók között is szerepelt az 1770-es évek kezdetén.⁶

⁴ Jelzete: VII 15705 (Q 13556), további adatok a könyvtár elektronikus katalógusában: https://www.katalog.a-wgm.at/PSI/redirect.psi?f_search=!26sessid=---!26strsearch=IDU=20DE2B72-33A-000DC-00006C6C-20DD7B2E!26pool=AGMW!26fil_select=MEX!26. Innen megtudhatjuk, hogy a kézirat korábbi tulajdonosa Rudolf osztrák főherceg (1788–1831), Beethoven tanítványa és pártfogója volt.

⁵ Lásd a Koháry-családfát az alábbi kiadványban: Késmárky István – Simon István – Pálmány Béla: *Bars és Hont vármegyei nemes családok* (Szluha Márton életmű sorozat), Heraldika Kiadó, Budapest, 2020, 182. Lásd továbbá ifj. Reiszig Ede összefoglalását: *Hont vármegye nemes családjai* (Országos Monográfia Társaság, Budapest [1906], 68–69.).

⁶ Ennek pontos időhatáraitól és a szóban forgó intézményekről eltérő adatokat olvashatunk a szakirodalomban. Az 1965. évi *Zenei lexikon* cikkében említett könyv szerzője Koháry Jánosnak a bécsi francia színház 1770–72 közötti igazgatásáról ír (Witzenetz Júlia: *A bécsi francia színház, 1752–1772*. Szeged, 1932, 39–47); a lipcei *Allgemeine Musikalische Zeitung* 1822. április 17-i számának történeti áttekintése két bécsi színház Koháry általi vezetéséről ír 1770 és 1776 között; az újabb szakirodalom adatközlései 1770–1772 közé szűkítik a kettős vezetés időhatárait (Sue Morrow: *Concert life in Haydn's Vienna: Aspects of a Developing Musical and Social Institution* [Pendragon Press, New York, 1989, 45–46.], valamint Gustav Zechmeister könyve: *Die Wiener Theater nächst der Burg und nächst dem Kärntnerthor von 1747 bis 1776* [Böhlau, Wien, 1971] nyomán).

Első ízben valószínűleg ifj. Reiszig Ede publikált napra pontosított adatot Koháry Mária – Koháry János leányának – születéséről: 1769. május 8.⁷ Egybehangzó családtörténeti közlések szerint édesanyja Pinelli Mária bárónő, két testvére pedig az 1764-ben született Miklós és az 1767-ban született Jozefa volt. Akkoriban nem számított szokatlannak, hogy egy tehetséges úrikisasszony már tizenéves kora kezdetén komponáljon: több hasonló esetről – és még csodagyermekéről – is szót ejtünk majd a jelen írásmű második szakaszában. S abban az időben messze nem bizonyult példa nélkül állónak egy 14 éves leány házasságkötése sem.

Koháry Mária férje a szécsényi grófi ágból származó Forgách József volt, akinek születési évét hol 1756-ban, hol 1763-ban, míg halálának esztendejét hol 1829-ben, hol pedig 1832-ben határozza meg a szakirodalom. Jóval talányosabb, miként lett Forgách Józsefből Forgách Ignác az idők során, a szakírók egy része ugyanis az utóbbi, téves néven említi a grófot.⁸ Házasságkötése Koháry Máriával a Forgách család nyitraújlaki birtokán zajlott le, és valószínűleg a legpazarabb arisztokrata esküvő volt, amit a település valaha is látott.⁹ A házaspár még évekig Nyitraújlakon maradhatott, mivel ott született meg Miklós nevű fiuk 1786-ban,¹⁰ később viszont Szécsényben éltek. Gyermekük számáról eltérő adatokat olvashatunk a szakirodalomban: hét, öt vagy kevesebb leszármazottról tudósítanak a krónikák és nyilvántartások.¹¹ Vélhetően Pál fiuk 1795. évi, szécsényi keresztelőjére készült miseruhát őriz az Iparművészeti Múzeum.¹² Ismereteim szerint Koháry Mária halálának adatairól – Bécs, 1824. november 4. – az 1924-es *Nemesi évkönyv* tájékoztatót elsőként.¹³

⁷ Lásd a szerzőnek az 5. jegyzetben hivatkozott munkáját.

⁸ Már ifjabb Reiszig Ede is (lásd az 5. jegyzetben hivatkozott munkát), beleértve továbbá az idézett, 1965. évi lexikoncikket.

⁹ A jelenvolt arisztokraták megnevezése csaknem egy teljes oldalt tesz ki a házassági anyakönyvben – olvashatjuk egy szlovákiai tanulmányban (Keresztes Péter: *Neznáma ujlacká vetva Forgáčovcov*, közzétéve a *Genealogicko-heraldický hlas* 2011/1–2. számában, 27–39.). Tarthatatlan az 5. jegyzetben elsőként hivatkozott családtörténeti munka dátumközlése Koháry Mária házasságkötésére vonatkozóan (1791. április 24.).

¹⁰ A születési anyakönyv részletének hasonmás közlését lásd Keresztes Péter hivatkozott munkájának 38. oldalán.

¹¹ Példaként: Bártfai Szabó László könyve, *A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története* (Esztergom, 1910, 623.) hét gyermeket említ; a Szluha Márton által összeállított Forgách-családfa ötöt sorol fel (a szerző *Nyitra vármegye nemes családjai* című munkájának I. kötetében [Heraldika Kiadó, Budapest, 2003, 394–395.]); Kempelen Bélánál viszont csupán háromról olvashatunk (*Magyar nemes családok*, IV. kötet. Budapest, 1912, 163.).

¹² Leírás és képek: <https://gyujtemeny.imm.hu/pdfexport/23375-miseruha>. Koháry Mária és Forgách József arcképét Bártfai Szabó László hivatkozott könyve közli a 619. és 621. oldalon (Forgách József életrajzának ismertetése ugyanott: 622–623.).

¹³ Szerkesztette királydaróczi Daróczy Zoltán. Budapest, 1924, 88.

Forgách Józsefné, Koháry Mária grófnő.

(1769–1824, az *E-dúr szonáta* feltételezett szerzője)

Az *E-dúr szonátát* illetően mindazonáltal nem zárhatjuk ki más Koháry-családtagok lehetséges szerzőségét sem. Ide tartozik a korán elhunyt Mária Terézia (1757-ben hajadonként említve), Mária Polixéna (1754–1804), valamint két testvér: Mária Terézia (1761 – Bécs, 1815) és Mária Anna (Bécs, 1768 – uo., 1822), habár mindegyiküknek két keresztnéve volt,¹⁴ és egyikőjük esetében sincsenek a művészetekhez fűződő szoros kapcsolatra utaló nyomok.¹⁵

A Pozsonyban élő zongoraművész és komponista Franz Xaver Paul Rigler 1790-ben közreadott *Három rondójának* (Op. 6) ajánlása Koháry Jozefa grófnőnek szól, aki vagy a „szécsényi” Koháry Mária 1767-ben született testvére, vagy

¹⁴ A testvérek szerzősége gyakorlatilag mégis kizárható, hiszen a szonáta címlapján csupán a Mária név francia megfelelője szerepel. Nem tudni bizonyosan, hogy az 1757-ben hajadonként említett Mária Terézia és Mária Polixéna testvérek voltak-e: kétértelműek a családtörténeti adatok.

¹⁵ Lásd róluk az 5. jegyzetben megjelölt munkákat. Az ott közzétett adatok olykor viszont ellentmondanak egymásnak (a fenti életrajzi dátumoknál Késmárky – Simon – Pálmány közléseit vettem alapul). Csupán a hibák egy része javítható könnyen, így például a Késmárky és mások által közreadott családfában Koháry Antal testvéreként feltüntetett Mária Polixéna valójában az ő lánya volt. Ezúton mondok köszönetet Fáy Tündének, aki fontos családtörténeti vonatkozású kiadványokra hívta föl a figyelmemet.

pedig az ő 1764-ben született unokatestvére volt.¹⁶ Így nagyon is elképzelhető, hogy Rigler zenére – azon belül is billentyűs hangszerjátékra – tanította az ifjú hölgyet. Sőt: még az sem zárható ki, hogy Koháry Mária, a csembalószonáta szerzője is nála szerezhette zenei tudását... Ám ez már pusztán feltevés marad. Ugyanez a „szál” viszont Liszt Ferenchez is elvezet egyúttal, hiszen Rigler volt édesapja, Liszt Ádám zenetanára Pozsonyban. (S a mostani kutatás kezdetén korántsem volt még sejthető, hogy Liszt személyéhez mennyi további adat vezet majd el a korai magyar zeneszerzők munkássága kapcsán...)

Koháry Mária *E-dúr szonátája* az idén nyomtatásban is megjelent az Editio Musica Budapest *Útikalauz a régi billentyűs muzsikához* című sorozatának *Magyarország*-kötetében.

II.

„semiben a közönségest nem kedvellette”

A korai pályatársak

A tágabban értelmezett időszak, amelyben Koháry Mária megírta szonátáját – és gyaníthatóan több művét is –, a magyar női költészet kibontakozásának kora is volt egyszermind. Természetesen számos olyan hazai költőnőt ismerünk, akik ennél jóval korábban tevékenykedtek, ámde az olyan fejlemények, mint az első magyar női verseskötet megjelenése (Molnár Borbála tollából: Kassa, 1793), vagy a Göcseji Helikon néven működő költőnői csoportosulás az 1810-es években, vagy akár a versfaragó hölgyek szerepe a Keszthelyi Helikoni Ünnepeken, 1817-ben és a rá következő esztendőben: önmagukért beszélhetnek.

Járulékként e társadalomtörténeti jelenség minél szélesebb körű megismeréséhez, a mostani írásmű második része: kísérlet az első név szerint ismert magyar női zeneszerzők összesítésére, születési időrendben. Akadtak soraikban csodagyermek, koraérett személyiségek, egyszerű „szárnypróbálgatók”, a zeneszerzést professzionális színvonalon űző úrihölgyek, de muzikus költőnők és más művészeti ágakban egyaránt otthonos alkotók is

¹⁶ Születési adatok a Késmárky és mások által közzétett családfa szerint (5. jegyzet). A *Három rondó (Trois rondos)* Bécsben, az Artaria cégnél jelent meg.

ugyanúgy. Volt közöttük egy-egy Schubert- és Hummel-tanítvány is. A lista bizonyára kiegészítésekre, javításokra szorul majd a későbbiekben, így nagyon is lehetséges, hogy más korai magyar zeneszerzőnőkkel kapcsolatosan is fölbukkannak még adatok. Az e helyütt zárásképpen tárgyalt komponista hölgy 1812-ban született. A későbbi, ám családtörténeti okokból mégis említésre kerülő alkotók zárójelben szerepelnek.

Időben mindőjüket megelőzni látszik a legendás gömöri cigányprímás-asszony, **Czinka Panna** (1711–1772). Szerzeményeinek létéről az utókor tudósított, hiteles alkotásai ma viszont már nem ismertek, így azt sem tudhatjuk, mennyiben lehettek azok mások által lejegyzett improvizációk vagy pedig tényleges kompozíciók.¹⁷ Czinka Panna időskori portréját az edelényi kastély fala őrizte meg.

Koháry Máriát, az első olyan magyar zeneszerzőnőt, aki kompozíciót hagyott ránk, **Bíró Franciska Xavéria** követte születési időrendben. Adataink alapján Nagyszebenben, majd Bécsben élt,¹⁸ és egyedülálló tehetségnek számított a korszak magyar zeneszerzőnői között. Szülei egyetlen gyermeke volt – édesapja Bíró László, édesanyja Maár Borbála –, maga a *homoródszentmártoni* előnevű Bíró család Csíkmadarason rendelkezett birtokkal.¹⁹ A bécsi *Magyar Kurir* 1810. szeptember 14-i száma közölt nekrológot a zeneszerzőnőről. Eszerint 1775. november 17-én született, és még kisgyermek volt, midőn – saját kérésére – zongorajátékra kezdte tanítani édesanyja. Ötévesen már zenét szerzett és nyolc esztendősen három nyelven beszélt (ezekhez később még egy negyedik is társult), a hangszerjáték mellett művészi színvonalon énekelt, s a 15 éves kora előtt írt szonátákon és versenyműveken kívül „*valami hat darab szép operákat komponált*”, amelyek házi hangversenyeken szólaltak meg. De rajzolt is, azonkívül ugyanolyan mesternek számított a női kézimunka területén, mint a zenében. Utolsó éveit sokat betegeskedett, majd szülei karja közt hunyt el 1810. augusztus 27-én. A szóban forgó nekrológot teljes terjedelmében idézzük:

¹⁷ Példaként: a későbbi kiadványokban szereplő, ún. *Czinka Panna-nóta* dallamvilága XIX. századi. A témáról lásd bővebben Major Ervin dolgozatát, *Népdal és verbunkos* címmel, a *Zenatudományi Tanulmányok* I. kötetében (szerkesztette Szabolcsi Bence és Bartha Dénes, Budapest, 1953, 221–240.).

¹⁸ Mint a nagyszebeni szalon-hangversenyek közreműködőjét említi *Fräulein v. Bíró*-t egy 1806. évi, Erdély zenéjét áttekintő írás (Samuel Friedrich Stock: *Aufsätze über den Zustand der Musik im Großfürstenthum Siebenbürgen*: Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, *Fol. Germ.* 515., fol. 12^b). Magyarul idézi Sas Ágnes: *Többszólamú zene a magyar városokban, templomokban és főúri udvarokban (Műhelytanulmányok a 18. század zenetörténetéhez I.)*, Zenetudományi Intézet, Budapest, 2017, 237.

¹⁹ Pál-Antal Sándor – Ördögh Imre – Balázs Dénes – Miklós Márton: *Csíkmadaras / Egy felcsiki falu múltja és jelene*. Második, bővített kiadás: Marosvásárhely, 2006, 79. A család történetéről lásd még Kővári László összeállítását: *Erdély nevezetesebb családai* (Kolozsvár, 1854), 47–49.

Erdélyi Királyi Tanácsos, Homorod-Szent-Mártoni Bíró László Ur, 1775-ben 17-dik Novemberben született Franciska Xavéria Leányának tulajdonságaira vígyázván, midőn Feleségével Márr Borbála Asszonnyal együtt tapasztalták volna, hogy a' gyermek szóllani kezdvén, a' Magyar és Német nyelveket egyaránt beszéli, és soha egyik nyelvet a' másikkal öszve nem zavarja, negyedik esztendő korában próbát tettek rajta, és az a, b, cét négy kotzkára raggatva játék végett magok elejében tették, a' gyermek is azonnal meg jelent, és sok kérése után a' játékhoz bortsátatván, egy nap az egész a b cét meg esmérté, és meg tanúta, melly által, Szüleinek figyelmetességek nagyobbban felserkentetvén, az Annya az egész a b c betűket plajbászszal felírta, és meg mutatta a' Leányának, hogy kellessen azokat pennával és tentával utánna rajzolni, 's két napi gyakorlása után, már magától nem tsak betűket, hanem szókat is kezdett írni. Valahanszor az Annya a' klaviron jádzott, mind annyiszor a' Gyermekek is mellette állott, nézte és tsendesen halgatta a' muzsikát, 's kérte az Annyát, hogy őtet is tanítaná meg arra. Az Annyának ilyen ki fejezésére, hogy az igen nehéz volna, minden klavírnak betűje lévén, azokat az hangra nézve öszve keill alkalmaztatni, arra pedig ő még igen kitsiny volna, azt felelte; a' mint az Annya meg tudta tanulni, ő is úgy meg tudja tanulni. Ezt halván az Annya letzkére kezdette fogni a' leányát, és a' mesterséges muzsikának fundamentomára meg tanította, melly szerént a' gyermek öt esztendő korában muzikát kezdett componálni, munkáját papirosra írta, és jádzotta a' klavíron. A' mint idejében nevedett, úgy az írás, olvasás, muzsika, religio, geographia, és arithmetica tanulásában, álmélkodásra méltó előmenetelét tette. Valamint az Annya a' muzsikában, és mestere más tudományokban néki naponként letzkét adtak: úgy ő is abban találta örömét, mikor a' tselédeknek letzkét adhatott, 's azokat muzsikára, és arithmeticára taníthatta. Szülei ezen nagy talentomnak formalására nem mulattak el semmit, a' kik látván, hogy akármireh

fogna, azt játszodva tökéletességre kezdi vinni, több tanulásához hozzá ragasztották a' Frantzia nyelvet is, mellyben hasonló előmenetelt tett, ugy annyira, hogy nyolcz esztendő korában három nyelvet egyaránt beszéllett. Kilentz esztendő korától fogva más tanulásai között, virágok és képek rajzolásában nagy megelégedését találta. Vége lévén 15 esztendő korában, a' mesterséges muzsika és ének, melyben magát a' Templomban való mise éneklése alkalmatosságával is sokszor ki mutatta, már ekkor mind ezekben mester volt. — Továbbá arra fordította ügyekezését, és tanulását, hogy a' mesterséges muzsikát, mind a' Fortepiánon való játékban, mind az olasz éneken, mentől nagyobb tökéletességre vihesse; vitte is annyira, hogy a' Német mesterek őtet Mesternek, az olasz Professorok pedig Professornak tartották. — A' kkk Bétsben nagy és különös szép muzsikát adtak, Uraságok, és más Rendűek őtet megkeresvén kérték, hogy az ő muzsikájokat ékesítse meg, az ő musika tudományával, és éneklésével; hasonló megkülönböztetéssel kértetett a' templomi misék, és Motettók (ária) éneklésére, azonban az Sonátokon és Concerteken kívül, mellyeket még 15 esztendő ideje előtt készített volt, valami hat darab szép operákat componált, a' mellyekben Házi mulatságban midőn maga jádzott, annyi sokaság gyűlt egyben, hogy sokaknak a' hely nem léte miatt el kellett menni. Mindennemű fejrénp kézi munkában hasonló Mester volt, arany, ezüst, selyem, gyapott, és Schénilia varrásait, vagy más mesterséges kötéseit, éppen úgy tudálta minden ember, mint más tudományát. Kedvellette mind ezeken kívül az olvasást. A' melly könyvet egyszer megolvasott, annak nevezetes foglalatya már az övé volt, és valamint semmiben a' közönségest nem kedvellette, úgy hasonlóképpen a' könyvek között is csak azokat olvasta, a' mellyek tudományos tárgyakat foglaltak magokban. A' Magyar, Német, Francia, és Olasz nyelveket egy aránt beszéllette, és egyik nyelven ezek közül olly fontosan írt, mint a' másikon. Ez az igen különös szép talentumú Kis Aszszony, már ennek előtte egynéhány esztendővel betegeskedni kezdvén, attól az éjtszakától fogva főképpen, a' mellyen az el múlt esztendőben Május 12-dikére virradólag a' Frantziák Bétsben bombárdíroztak, úgy elgyengült nyavalyájában, hogy hosszas életéhez reménység nem lehetett, és végre ezen folyó 1810-ik esztendőben Augustus 27-dik napján az halál ki ragadta őtet szüleinek karjai között, annyival megvigasztalhatatlan szomorúságokra, minthogy 35 esztendő házasságokban, csak ez az egyetlen egygyek volt. *Költ Bétsben, Sz. Mihály Havának 11-dik napján, 1810-ik esztendőben.*

A nekrológ nyomán Mátray Gábor újabb írást tett közzé a zeneszerzőnőről a *Hölgyfutár* 1854. január 10-i számában.²⁰

²⁰ Cikke végén Mátray megemlíti egy *külön lapot* is, amely megemlékezést közölt a zeneszerzőnőről a fent idézett nekrológon túl. Valószínűleg ugyanerre a kiadványra utal Major Ervin Bíró Franciska Xavériáról írt katalóguscédulája (lásd a budapesti Zenetudományi Intézet könyvtárában): „*Tudósítás mellékelve a Magyar Kurirhoz / 1811. VI. 28. számhoz (Nro 52.)*” – ám ennek a *Tudósításnak* egyetlen példányát sem találtam meg 2024-ben.

Bíró Franciska Xavéria életműve csaknem elkallódottnak tekinthető. Egyetlen szerzeménye maradt ránk: a hegedűre és zongorára írt *Kilenc variáció*, amely Op. 2-ként jelent meg Bécsben, Franz Anton Hoffmeisternél (1791). Kottáját a bécsi Stadt- und Landesbibliothek zenei gyűjteménye, valamint a római Biblioteca dell'Accademia Filarmonica Romana intézménye őrzi.²¹ Sas Ágnes közlése szerint Bíró Franciska Xavéria zeneszerzés-tanára a Nagyszébenben működő Anton Hubatschek (1763–1813) volt,²² aki a zeneszerzőnek ajánlotta zongorára (vagy csembalóra), hegedűre, vadászkürtre (vagy mélyhegedűre) és gordonkára írt *Esz-dúr kvartettjét*.²³

Széchenyi (Batthyány) Franciska („Fanny”): sárvár-felsővidéki gróf Széchenyi Ferenc és Festetics Julianna grófnő harmadik gyermeke – s így gróf Széchenyi István, „a legnagyobb magyar” nővére – volt. Nagycenken született 1783. november 4-én, és Pinkafőn hunyt el 1861. október 10-én. Ahogy a családtörténeti krónikából is kiolvasható, különlegesen aktív személyiség lehetett, s ez a művészetek terén is megnyilvánult: komponált és kiválóan zongorázott – nyilvánosan is föllépett –, azonkívül rajzolt és festett. Gróf Batthyány Miklóshoz (1778–1842) ment feleségül 1802. október 5-én,²⁴ egyetlen gyermeküket korán elvesztették. Férje halála után tovább gondozta a pinkafői birtokot, emellett árvaházat, iskolát és kolostort létesített; kórust vezetett, énekelt és orgonált. 1854-ben „lemondott földi javairól, az általa alapított pinkafői apáca-kolostorba vonult, s ott 'Franciska-testvér' név alatt a beteg emberek javára és vigasztalására élt, imákat és imadallamokat szerezve” – írta halálakor a *Hölgyfutár*. Zongoradarabokat, dalokat, duettekét, orgonakíséretes kórusokat, egy német és egy latin nyelvű misét, valamint *proprium* misetételeket írt.²⁵ Műveinek egy részét a pesti Nemzeti Zenede növendékei is előadták, több kéziratát az Országos Széchenyi Könyvtár Zeneműtára őrzi.

²¹ RISM azonosítószáma: 990005502. Címlapja: IX VARIATIONES / pour le / Forte-Piano, et Violon / composés par / MADEM: FRANÇOISE DE BIRO / Oeuvre II / a Vienne chez Hoffmeister. A fenti datálás Alexander Weinmann összeállításából származik: *Beiträge zur Geschichte des Alt-Wiener Musikverlages*, Reihe 2, Folge 8: *Die Wiener Verlagswerke von Franz Anton Hoffmeister*. Universal Edition Wien, 1964, 132–135.

²² Lásd a 18. jegyzetben hivatkozott könyvet: 237.

²³ Kézirat, RISM azonosítószáma: 200045100

²⁴ Esküvőjük alkalmából Bárány Péter allegorikus, verses játékot írt (*Ének...* címmel: Sopron, 1802). Ismertetése: Gyárfás Ágnes és Eszenyi Miklós: *Bárány Péter Ének...-e (1802)*, Miskolc, 1996.

²⁵ *Hölgyfutár*, 1861. október 17. Széchenyi Franciskáról Kassai István írt magyar nyelvű ismertetést, amely jórészt a fenti összefoglalás alapjául is szolgált (*Napút* 2020/8. [XXII/8.], 188–190.). A zeneszerző műveinek pontos listáját lásd uo. Kassai közlése szerint a Széchenyi család összesen tizenegy tagja foglalkozott zeneszerzéssel.

Házi hangverseny Gyöngyösapátiban (ma: Gencsapáti) – gróf Széchényi Franciska karikatúrája (1812)²⁶

Eötvös Konstancia Mária Anna Krisztina Sályban született 1784 utolsó vagy 1785 első napjaiban, vásárosnaményi báró Eötvös Ignác és Szepessy Mária bárónő gyermekeként (január 3-án keresztelték meg). 1804. október 28-án ugyancsak Sályban kötött házasságot fái Fáy Bertalannal (1779–1856). Két gyermekük született: az idősebbik Fáy Antal (1805–1872), a majdani kiváló zongoraművész és zeneszerző volt,²⁷ akinek Gizella leányát Reményi Ede hegedűművész vette nőül (1872). A násznagy Liszt Ferenc tollából nászajándék-kompozíció is készült ugyanerre az alkalomra, *Epithalam zu Eduard Reményis Vermählungsfeier* címmel.

Eötvös Konstancia Budán hunyt el 1814. február 25-én.²⁸ Egyetlen művét ismerjük, amelynek címlapja:

²⁶ Gróf Széchényi Ferenc épp abban az évben (augusztus 17-én) vásárolta meg a birtokot.

²⁷ Lásd róla Fáy Tünde összegzését a *Napút* folyóirat 2020/8. számában, 211–212.

²⁸ A családtörténeti adatok forrásai: Merényi-Metzger Gábor: *A vásárosnaményi báró Eötvös család hat generációja*, közzétéve a *Fons* (forráskutatás és történeti segédtudományok) 2018/2. számában, 247–269. (Eötvös Konstanciáról: 259.); <https://www.geni.com/people/Bertalan-F%C3%A1y/6000000022539910127>; Fáy Tünde szíves közlései.

Variations / sur la / Marche de Bounaparte [sic] / Composés et dédiés / a son Maitre / Jean Baptist Baumann / par / Mademoiselle Constance / La Baronne d' Eötvös / a Vienne chez Artaria et Comp.

1804 körüli kiadvány, egyetlen ismert példányát a Győri Egyházmegyei Levéltár őrzi.²⁹ A zeneszerzőnő mesteréről – az ajánlás címzettjéről – nem sikerült további adatokat kiderítenem. A tíz változat alapja Carl Khym bécsi komponista (1770 k. – 1819) *Napoleon-indulója*, amely Augsburgban jelent meg 1800 körül.³⁰ Eötvös Konstancia variációi színesek és ötletesek: gyakorlott hangszerjátékos és nem kezdő komponista munkái. Akad közöttük három *Polonoise* (IV–VI.), egy *Hongrois* (VIII.), valamint egy *Ecossois* (X.) feliratú is.

(Kevesen tudják, hogy a híres családtag, báró Eötvös József [1813–1871], a XIX. századközép emblemikus nagyregényének, *A falu jegyzőjének* írója is szerzett zenét. Művét – *6 Allemandes* zongorára [Pest, Lichtl, 1832] – szintúgy a Győri Egyházmegyei Levéltár őrizte meg.³¹)

Tolnai gróf **Festetics Júlia** (1790. november 7. – Bécs, 1816. november 18.) Festetics Györgynek (1755–1819), a keszthelyi mezőgazdasági tanintézet (Georgikon) megalapítójának – egyben a magyar irodalom támogatójának – leánya volt; édesanyja jakabházi Sallér Judit (1766–1829). 1806. szeptember 4-én férjhez ment gróf Zichy Károly Antal Moson vármegyei főispánhoz (1778/1779–1834), akinek a második felesége lett, és akitől családtörténeti adataink szerint hét gyermeke született.³² Dukai Takách Judit költőnő az első Keszthelyi Helikon Ünnepen – 1817. február 12-én – gyászódában búcsúztatta el pár hónappal azelőtt, huszonhat évesen elhunyt pályatársnőjét – a házigazda Festetics György leányát –, oly dicső asszony emlékét idézve föl a versben, akit még az uralkodó is megsiratott.³³

²⁹ Az Artaria cég lemezszám nélküli kiadványa. Datálása: Alexander Weinmann: *Magyar muzsika a bécsi zenemű-piacon (1770–1850). Kiegészítő közlemény.* Megjelent a *Magyar Zenetörténeti Tanulmányok Mosonyi Mihály és Bartók Béla emlékére* című kötetben, szerkesztette Bónis Ferenc, Zeneműkiadó, Budapest, 1973, 16.

³⁰ Khym művében szintén variációsor épül a témára: *XII. Variations pour piano forte sur la marche de Buonaparte*, Op. 5. RISM azonosítószáma: 990033346.

³¹ Zenei tevékenységéről lásd az 1965-ös, hivatkozott *Zenei lexikon* szócikkét. Eötvös Konstancia a nagynénje volt.

³² Az adatok forrásai: <https://www.geni.com/people/J%C3%BAlianna-Festetics-de-Tolna/6000000016248735132>; <https://www.geni.com/people/K%C3%A1roly-Antal-Alajos-Zichy-Graf-Zichy-von-Zich-und-V%C3%A1sonke%C3%B6/6000000016426872799>; <https://genealogy.euweb.cz/hung/festet3.html>. Festetics Juliának három testvére volt, ő maga harmadik gyermekként született.

³³ *A halál hatalma*: megjelent a *Helikon I.* című összeállításban (Keszthely, 1818), a kiadvány Asbóth János Festetics Júlia-emlékversét is tartalmazza, *Keszthelynek keservei* címmel.

Festetics Júliának két műve maradt ránk, kottáikat a keszthelyi Helikon Könyvtár őrzi. Az egyik darab nyomtatásban is megjelent, címlapja:

Six Variations / Pour le Piano Forte / Sur une Marche / du Ballet Die Tänzerin aus Athen / Composées et dédiés / a M^r. Le Comte George Festetits / de Tolna / par Sa Fille / Julie Festetits

Az édesapjának ajánlott variációsor évszám, hely- és kiadónév nélkül látott napvilágot.³⁴ Az athéni táncosnő balettzenéje (amelynek pontos német címe: *Die Tänzerin von Athen*, olasz címváltozata pedig: *La ballerina d'Athene*) a kismartoni születésű, majd Bécsben működő Joseph Weigl (1766–1846) karmester és komponista munkája volt. A darab 1802 augusztusában került a nyilvánosság elé,³⁵ majd egyes részei nyomtatásban is megjelentek, beleértve az indulót,³⁶ amely Festetics Júlia variációinak alapjául szolgált. A témabemutatót a zeneszerző hat változata követi: igazán figyelemreméltó művészi teljesítmény egy 12–13 esztendő komponista tollából! A zongoradarabot ugyanis a lipcsei Breitkopf und Härtel kiadónál újonnan kapható művek között hirdette meg a helybeli *Intelligenzblatt zur Allgemeinen Musikalischen Zeitung* 1803. júliusi száma.

Festetics Júlia másik műve átíratként maradt ránk. A négykezes zongoradarab címlapja:

Festetits Julie: Scene pour le Forte-piano. Arr. à quatre mains par Vincent Maschek.

A kézirat a XIX. század elejéről származik.³⁷ Egyelőre talányos, mikor és hogyan kerülhetett kapcsolatba a komponáló, tizenéves arisztokrata lány az átíratot készítő Vincent Maschek (Vincenc Mašek; 1755–1831) prágai zeneszerzővel.

A rövid életű verebi **Végh Teréz**nek csupán egyetlen művét ismerjük, amelyet édesapjának, a királyi biztos, főispán és koronaőr Végh Istvánnak (1762–1834) ajánlott a zeneszerző. Végh Teréz a család első gyermekeként született 1791. július 17-én, Budán vagy Pesten (édesanyja: zsadányi és törökszentmiklósi gróf Almásy Amália Terézia [1772–1827]), és még húszesztendő sem volt, amikor

³⁴ Keszthelyi jelzete: K. 2214, a kiadvány mikrofilm-másolata az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában: FM/4 13.804.

³⁵ *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, second edition (2001) Weigl-szócikkének adata

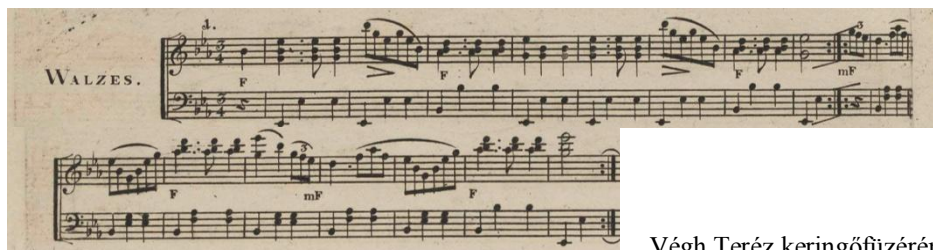
³⁶ RISM azonosítószáma: 1001049330

³⁷ Keszthelyi jelzete: O/81, RISM azonosítószáma.: 530000214

1811. január 21-án elragadta a halál.³⁸ Tizenkét darabból álló keringőfüzérét 1808-ban adta közre a bécsi Tranquillo Mollo cég,³⁹ a kiadvány egyetlen ismert példányát az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára őrzi. Címlapja:

Douzes / VALZES / pour le Piano–Forte / composées et dédiées / A Monsieur Etienne de Végh / par / SA FILLE THERESE / No. 1505 à Vienne chez T. Mollo

(Verebi Végh János zeneszerző [1845–1918], Liszt Ferenc barátja, a Zeneakadémia alelnöke, a család távolabbi tagja volt.)

Végh Teréz keringőfüzérének első darabja (1808)

Zichy Géza zongoraművész és zeneszerző (1849–1924), Liszt Ferenc barátja és művészpартnere írta *Emlékeim* című könyvének I. kötetében:⁴⁰ „*Tarissza [=Tarkő] várkastély valóságos otthona volt a muzsáknak, a Szirmay-család legtöbb tagja zenekedvelő volt. Szirmay Tamás teljes zenekart tartott Tarisszán, nagyanyám – ki Hummel tanítványa volt – szonátákat és kantatákat írt kifogástalan zenei stílusban. Őszinte bámulattal lapozom át ma is elsárgult hangjegyfűzeteit*”. Zichy Géza említett nagyanyja szirmabesenyői, cserneki és tarkői gróf **Szirmay Johanna (Janka)** volt (1791–1848).⁴¹ Élelművének további sorsáról nincsenek adataink.

Dukai Takách Judit költőnő (Duka, 1795. augusztus 9. – Sopron, 1836. április 15.) zenét is szerzett. Önéletrajzában olvashatjuk, hogy még a szülői házban „*hetenkint több-több versekkel kedveskedett lelkes édesatyjának s így a gyakorizben megjelent jó barátokat a forte piano édes zengzete mellett a poezis*

³⁸ A családtörténeti adatok forrásai: *Nemesi évkönyv 1935*, szerkesztette királydaróczi Daróczy Zoltán, Budapest, 1935, 286.; Liptay Endre: *A verebi Végh család története*. Vereb, 2009, 29–34.

³⁹ A kiadványt a *Wiener Zeitung* 1808. március 5-i száma hirdette.

⁴⁰ Budapest, 1912, 31–32.

⁴¹ Életrajzi adatok Szirmay Gábor könyve alapján: *A szirmai és szirmabesenyői Szirmay család története*. Javított, bővített kiadás: Debrecen, 2010, 330.

ártatlan örömeivel s önnön munkálta énekekkel mulattatta”.⁴² A ház egykori vendégei közül Döbrentei Gábor költő is beszámolt arról, hogy Judit „a klavir mellett énekelt”.⁴³ Berzsenyi Dániel elragadtatott hangú episztolában méltatta unokatestvérét (*Dukai Takách Judithoz*), benne az alábbi sorokkal: „Midőn csapongva ömledő dalod / Klavírod érző hangjain lebeg”. Sajnos azonban a költőnő dallamai nem maradtak ránk.

Dézsánfalvi **Gyika Anna** családja Temes vármegyében élt és 1813-ban kapott nemességet. A zeneszerzőnő – Kempelen Béla adatai szerint – 1802-ben született, édesapja Gyika Konstantin-Emánuel (†1827), édesanyja gyűlvészi Dadany Anasztázia volt.⁴⁴ 1816-ban férjhez ment kádári báró Duka Péterhez (1790–1863), majd Pozsonyban halt meg 1880. április 1-jén.⁴⁵ Egyetlen ismert zeneszerzői munkája a zongorára készült *Hat allemande*, amelynek két- és négykezes verziója is megjelent Bécsben, Giovanni Cappinál. Egy-egy példányát a bécsi Stadtbibliothek zenei gyűjteménye és a Gesellschaft der Musikfreunde könyvtára őrzi.⁴⁶ A kétkezes verzióknak föllelhető továbbá egy évszám, helynév, kiadójelzés és lemezszám nélküli példánya is az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában. Ennek címlapja:

SIX ALLEMANDES / pour le Piano Forte / composées et dédiées / à / Monsieur / Jean Sina de Hodos / et Kizdia / par sa cousine / ANNE GYIKA DE DÉSÁNFALVA

Az ajánlás címzettje a családtag Sina János bankár (1804–1869) volt.⁴⁷ Minthogy a Sina család 1818-ban kapott nemességet, a kiadvány csak azután jelenhetett meg.

A bécsi Joseph Fischhof (1804–1857) Gyika Annának ajánlotta 1825-ben közzétett, négykezes *Nagy indulóját*.⁴⁸

⁴² Közreadta Vadász Norbert: *Dukai Takách Judit élete és munkái*. Franklin-Társulat, Budapest, 1909, 177–181. (korábban: *Vasmegyei szemle* 1906/1.). A költőnő életútjáról bőséges további szakirodalom áll rendelkezésre.

⁴³ R. Kocsis Róza: *Dukai Takách Judit élete és költészete*. Budapest, 1972, 40.

⁴⁴ A vonatkozó adatok forrásai: Kempelen Béla: *Magyar nemes családok*, III. és IV. kötet (Budapest, 1912), (kádári) Duka és Gyika család; lásd még Lendvai Miklós összeállítását: *Temes vármegye nemes családjai*, II. kötet. Budapest, 1899, 149.

⁴⁵ Az adatok forrásai azonosak az előző jegyzetben részletezett összeállításokkal.

⁴⁶ Alexander Weinmann: *Magyar muzsika a bécsi zenemű-piacon*. Megjelent a *Magyar Zenetörténeti Tanulmányok Szabolcsi Bence 70. születésnapjára* című kötetben, szerkesztette Bónis Ferenc, Zeneműkiadó, Budapest, 1969, 136. A kiadványok lemezszámjai: 1619 és 1620.

⁴⁷ Az életrajzi adatok forrása: *Moson Megyei Életrajzi Lexikon* (<http://www.hgkmozar.hu/mmel/?o=szc&c=k522>)

⁴⁸ *Grande Marche*: Diabelli, Bécs. Példánya a Gesellschaft der Musikfreunde archívumában: VII 11095 (Q 12793).

gróf Esterházy Mária, férjével és gyermekeivel: Friedrich von Amerling festménye (1834)

Galánthai gróf **Esterházy Mária** egyes adatok alapján 1802-ben, más közlések szerint a következő évben született.⁴⁹ Édesapja Esterházy János Károly (1775–1834), édesanyja tolnai gróf Festetics Róza (1779/1784–1854) volt. Első gyermekként látta meg a napvilágot, öt testvére közül pedig csak kettő érte meg

⁴⁹ Késmárky István – Simon István *Pozsony vármegye nemes családjai* című könyve (Szluha Márton életmű sorozat: Heraldika Kiadó, Budapest, 2019, 96.) 1802. december 27-ét tünteti föl születési időpontként (téves, „Terézia” keresztnévvel társítva); ugyanez a dátum olvasható az alábbi adatbázisban is: <http://w.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy5.html>. Horváth Géza könyve alapján (*Franz Schubert Zselizen*. Lilium Aurum, Dunaszerdahely, 2000, 61.) 1803-ban született a grófnő, Vigh-Kiss Erika Rozália közlése szerint pedig 1803. december 27-én (https://www.parlando.hu/2015/2015-5/Vigh-Kiss-Erika_Franz-Schubert-Zseliz.pdf).

a felnőttkort: Karolina (1805–1851) és Albert (1813–1845).⁵⁰ A két Esterházy-nővért Franz Schubert tanítványaként tartja számon a zenetörténet (a zenetanítás helyszíne 1818-ban, majd 1824-ben is Zselíz volt, míg a közbülső években időnként Bécs),⁵¹ ám annak ténye gyakorlatilag máig rejtve maradt, hogy az idősebb grófkisasszony komponált is. Évszám, helynév, kiadójelzés és lemezszám nélkül megjelent táncfüzérét édesanyjának ajánlotta, aki „igen művelt és zeneértő háziasszony hírében állt”.⁵² Ma már csupán a kiadvány címlapjának fényképét ismerjük, amely a pesti Nemzeti Zenede egykori tulajdonát képező példányról készült;⁵³ a kotta jelenlegi holléte ismeretlen. Címlapja:

Polonoise et Walzes / Pour le Piano Forte / COMPOSÉES ET DEDIÉES / A / MADAME LA COMTESSE ROSINE ESZTERHÁZY NÉE / Comtesse Festetich / PAR SA FILLE / Marie Comtesse Eszterházy

Major Ervin közlése szerint négy tételt tartalmazott a kiadvány (*Polonoise* C-dúrban; *Walze* I., II. és III. Asz-dúrban).⁵⁴ Esterházy Máriát részint azok a könnyed darabok – ländlerok és egyéb német táncok, polonézok – ösztönözhatték hasonló művek írására, amelyeket az ő és testvére számára komponált Schubert. A grófnő táncainak keletkezési ideje ismeretlen.

Adataink szerint Esterházy Mária 1827. november 13-án férjhez ment az osztrák gróf August Breuner-Enckevoirth-hoz (1796–1877), akitől két gyermeke született.⁵⁵ A négytagú család meghitt életképét festette meg Friedrich von Amerling (1834). 1837. szeptember 30-án hunyt el a Schubert-tanítvány grófnő.

Az 1820-as vagy az 1830-as évekből származó, és csupán a családneve szerint ismert Esterházy-grófnő tollából keletkezett táncfüzérek maradtak ránk a Nemzeti Zenede hajdani gyűjteményének részeként (*Deutscher, 4 Galoppe*);⁵⁶ elképzelhető, hogy szerzőjük azonos Esterházy Máriával.

⁵⁰ A születési és halálozási évszámok Horváth Géza hivatkozott könyvéből (61.) és a <http://w.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy5.html> adatbázisból származnak.

⁵¹ Közelmúltbeli összefoglalások a témáról: lásd a 49. jegyzetben két utolsóként megnevezett munkát. – Schubert gyengéd érzelmeket táplált Esterházy Karolina iránt, neki ajánlva később a négykezes *f-moll fantáziát* (D. 940).

⁵² Idézet Horváth Géza hivatkozott könyvéből, 61.

⁵³ Major Ervin cédulakatalógusában, a budapesti Zenetudományi Intézet könyvtárában lelhető föl. A kiadvány jelzete 3211 volt a Nemzeti Zenede könyvtárában.

⁵⁴ A szerző *Fusz János és kora* című írásának III. részében. Közzétéve *A Zene* című folyóirat 1925. május 30-i számában, 115.

⁵⁵ <https://www.parlament.gv.at/recherchieren/personen/parlamentarierinnen-ab-1848/parlamentarier-1848-1918/Breuner-Enckevoirth> és <http://w.genealogy.euweb.cz/hung/esterhazy5.html>

⁵⁶ Kéziratos zenekari szólamaik, melyek címlapján a „Gräfin Esterházy” szerzőnév olvasható, az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában lelhetőek föl, *Ms. mus. 1464* és *Ms. mus. 1466* jelzeteken. Az előbbi füzér

(A későbbi Esterházy-Rossi Alexandrina [Esterházy Imréné: 1844–1919] sokoldalú komponista volt, aki operát is szerzett.)

A költő- és íróként ismertté vált bezerédi **Bezerédj Amália** (Szentivánfa, 1804. április 15. – Máriavölgy, 1837. szeptember 21.) kiváló muzsikus volt egyben, aki zongorázott, hárfázott és énekelt, valamint komponált is. Verbunkosdarabot tett közzé Ruzitska Ignác *Magyar nóták Veszprém vármegyéből* című sorozatának V. füzetében (1825, 31. szám),⁵⁷ 1836-ban(?) egy műfaji szempontból behatárolhatatlan, ismeretlen „négyest” írt, a családi levéltár őrizte meg továbbá egy német szövegű dalának zongorakíséretes vázlatát.⁵⁸ Mindemellett saját dallamokat közölt az első magyar gyermekdalkönyv szerzőjeként (*Flóri könyve*, nyomtatásban: Pest, 1839 [1840-es évszámmal kiadva]).⁵⁹ Rajzolt és festett is, elkészítve egyebek mellett saját önarcképét. Korai halálát tüdővész okozta.

Életútjának irodalma gazdag.⁶⁰ Édesapja, Bezerédj György (1779–1863), alnádor is lett a húszas években; édesanyja, mezőszegedi Szegedi Antónia (1782? – 1842), Kisfaludy Sándor nejének, Szegedi Róznak volt a húga. Bezerédj Amália első gyermekként született, majd hat testvér követte. Kilencévesen Mozart egyik zongoraversenyét – valószínűleg a K. 175 jegyzékszámú, D-dúr hangnemű darabot – adta elő zenekari kísérettel egy veszprémi hangversenyen, Kemény Ferenc vezényletével.⁶¹ 1821-ban férjhez ment távoli rokonához, Bezerédj István Tolna megyei földbirtokoshoz. Gyermekük, Floriana – akinek nevét őrzi az említett könyvcím –, 1834. május 7-én született.

Henri Herz és Feliks Horecki műveit is tartalmazza. Major Ervin hagyatékában és másolatában fennmaradt továbbá egy „Esterházy Gräfin” szerzőmegjelölésű *Menuett*, zongorára (lásd: Szepesi Zsuzsanna: *Major Ervin gyűjteményének kéziratai*. Közzétéve a *Zenetudományi dolgozatok* 1986. évi kötetében [szerkesztette Berlász Melinda és Domokos Mária], Zenetudományi Intézet, Budapest, 274.). A mű Esterházy Imrénének való szakirodalmi tulajdonítása téves.

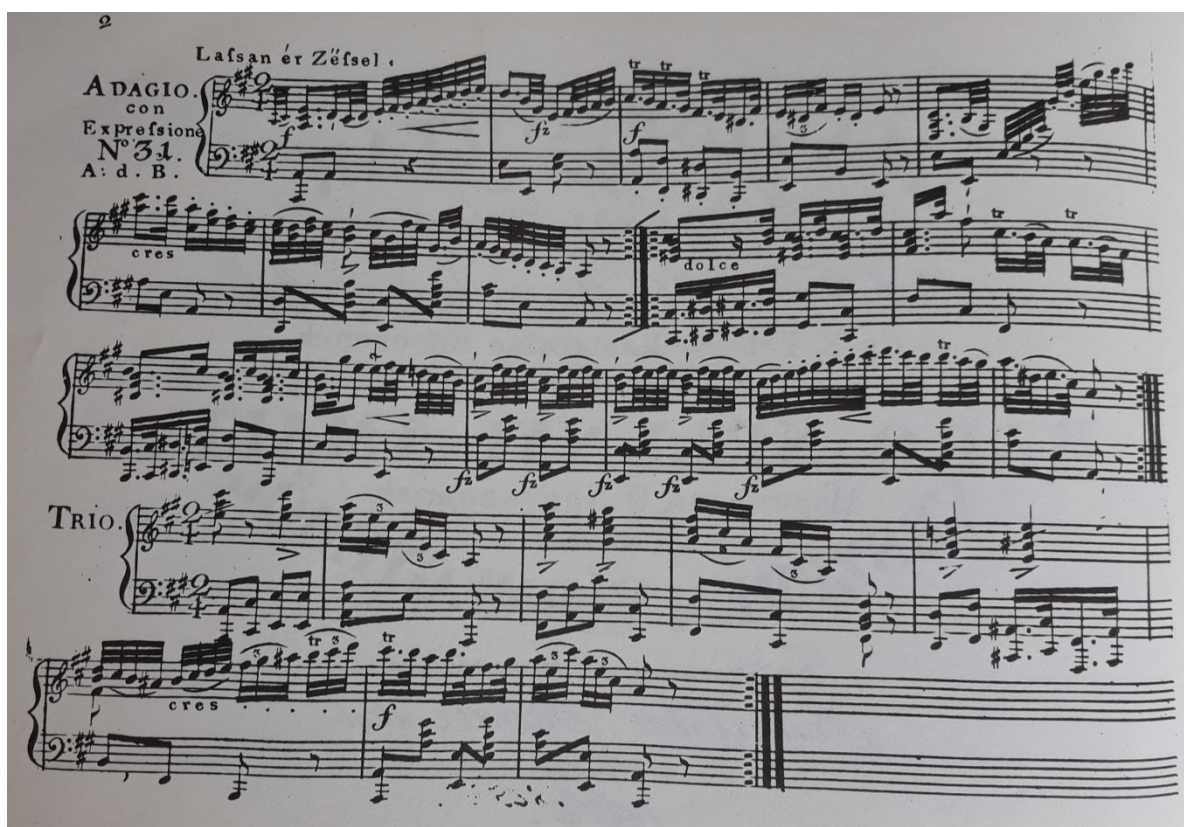
⁵⁷ A sorozatot újból közreadta Rakos Miklós (kísérőtanulmánnyal és jegyzetekkel: Budapest, 1994.) Bezerédj Amália szerzeményét Brodszky Ferenc is közreadta (*Dunántúli Szemle* 1941/1–2., 35.).

⁵⁸ Az utóbbiakról lásd Prahács Margit dolgozatát: *Zene a régi óvodákban*. Közzétéve a *Zenetudományi Tanulmányok* hivatkozott I. kötetében (1953), 521. és 527. A témáról lásd még Brodszky Ferenc írását is: *A Veszprémvármegyei Zenetársaság* (folytatás). Közzétéve a *Dunántúli Szemle* 1941/3. számában, 132.

⁵⁹ Lásd ezekről részletesen Prahács Margit hivatkozott tanulmányát: 515–565.

⁶⁰ A régebbi munkák (így Prahács Margit hivatkozott dolgozata, valamint Bognár István és Gárdonyi Albert kötetei: *Bezerédj István* I–II. [Budapest, 1918–1920]) mellett lásd Kurucz Rózsa dolgozatát: *A tehetséges, európai műveltségű Bezerédj Amália (1804–1837) öröksége*. Közzétéve a *Neveléstörténet* 2004/3–4. számában, 34–54.

⁶¹ 1813. december 13.: lásd Brodszky Ferenc hivatkozott dolgozatát, 132. A hangverseny plakátját lásd M. Tóth Antal könyvében: *Újra hallok szép szavát. Veszprém zenéje 1762-től a kiegyezésig*. Veszprém, 1998, 148. (A könyvben Bezerédj Amália egy feltételezett, további veszprémi szerepléséről is olvashatunk.) M. Tóth Antal közlése szerint Kemény Ferenc volt Bezerédj Amália tanára (*A veszprémi székesegyház 18–19. századi zenéje*, Veszprém, 2007, 117. A Mozart-zongoraverseny azonosítása ugyanott: 266.).

Bezerédj Amália verbunkosdarabja a *Magyar nóták Veszprém vármegyéből* című sorozat V. füzetéből (1825)

Szirmai és szirmabesenyői **Szirmay Teréz** egyetlen művét ismerjük. Bécsben, Tobias Haslingernél, 1827 táján közzétett *E-dúr variációinak* címlapja, a kiadványt őrző Gesellschaft der Musikfreunde elektronikus katalógusa alapján:⁶²

Variations sur une Valse favorite / pour le Piano-Forte / Composées et dédiées à Madame Therèse de Szirmay née Baronne Podmonitzky en témoignage de la plus profonde vénération / par sa petite-fille Therèse de Szirmay / Premier foible Essai

A zeneszerzőnő szülei: Szirmay Ádám (1781–1848) és Szirmay Apollónia (1783–1826); az ajánlás címzettje, báró Podmaniczky Teréz (1755–1841) apai ágon volt a nagynya. Szirmay Teréz adataink szerint 1806. július 4-én, Kassán látta meg a napvilágot. Három testvére és egy féltestvére közül ő volt a

⁶² Lemezszáma: 5033. Jelzete a bécsi könyvtárban: VII 2383 (Q 15692). A fenti datálás Alexander Weinmann katalógusából származik: *Vollständiges Verlagsverzeichnis, Band 2: Tobias Haslinger (Wien 1826–1843)*. München–Salzburg, 1980, 8.

legidősebb. Sédeni báró Ambrózy Lajoshoz (1803–1890) ment nőül, akitől négy gyermeke született. 1857. december 16-án, Sopronban hunyt el.⁶³

Tolnai gróf **Festetics Ilona (Helene)** a szintén komponáló – és e helyütt korábban már tárgyalt – Festetics Júlia unokahúga volt. Művét ugyanúgy a keszthelyi Helikon Könyvtár őrizte meg, de csupán datálatlan kéziratként.⁶⁴
Címlapja:

Variations / sur une Waelse / dédiées / à Madame la Comtesse de Festetics / Princesse de Hohenzollern / par sa fille / Helene Festetics

A keringőtéma bemutatását négy változat követi. Az ajánlás címzettje a zeneszerzőnő édesanyja, Joséphine von Hohenzollern-Hechingen hercegnő (1790–1856) volt; férje Festetics László (1785–1846). Házasságukból négy gyermek született, Ilona elsőként (Bécs, 1812. június 1.). Festetics László a keszthelyi tanintézet-alapító Festetics György fia volt.

Festetics Ilona első férje Alexander von Württemberg gróf (1801–1844), a második Francisque Chollet báró (1817–1905) volt.⁶⁵ Mindkét házasságból egy-egy gyermek született. A zeneszerzőnőt francia földön – férje városában, Chambéry-ben – érte a halál 1886. május 11-én.

⁶³ Az adatok forrásai: Lendvai Miklósnak a 44. jegyzetben hivatkozott összeállítása, 4–5.; Szirmay Gábornak a 41. jegyzetben hivatkozott könyve; <https://www.geni.com/people/Ter%C3%A9z-Ambr%C3%B3zy-de-S%C3%A9den/6000000011069590160>. Szirmay Teréz csupán távoli rokona volt a korábban e helyütt már tárgyalt – és a család grófi ágához tartozó – Szirmay Johannának.

⁶⁴ Mikrofilm-másolata az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárában: FM/4 13.799.

⁶⁵ A házasságkötések dátumai: 1832. július 3. és 1845. október 28. A fenti adatok alapvető forrása: <https://gw.geneanet.org/garric?lang=en&n=festetics+de+tolna&oc=1&p=helene>. A grófnő második férjének gyászjelentése az alábbi címen volt megtekinthető 2024 tavaszán: <https://www.ebay.fr/itm/265640678938>.

ÖSSZESÍTÉS

Czinka Panna (1711–1772)

Koháry Mária (1769–1824) (?)

Bíró Franciska Xavéria (1775–1810)

Széchenyi (Batthyány) Franciska (Fanny) (1783–1861)

Eötvös Konstancia Mária Anna Krisztina (1784/1785 – 1814)

Festetics Júlia (1790–1816)

Végh Teréz (1791–1811)

Szirmay Johanna (1791–1848)

Dukai Takách Judit (1795–1836)

Gyika Anna (1802–1880)

Esterházy Mária (1802/1803–1837)

Bezerédj Amália Krisztina (1804–1837)

Szirmay Teréz (1806–1857)

Festetics Ilona (Helene) (1812–1886)